

ОБРАДА НАСТАВНЕ ТЕМЕ „ГЕОГРАФИЈА ЛОКАЛНЕ СРЕДИНЕ“ КРОЗ ДРУШТВЕНУ ИГРУ И АЛМАНАХ ЗАВИЧАЈА

Мирослав Грујић¹

Абстракт: Са појмом локалне средине ученици се сусрећу већ у првом циклусу основног образовања кроз наставне предмете „Свет око нас“ и „Природа и друштво“. У другом циклусу основног образовања изучавају географију од 5. до 8. Разреда, али је веома мало простора посвећено географији локалне средине. Ова веома значајна тема се обрађује на свега два до три часа пред сам крај осмог разреда. Због малог броја часова који су посвећени овој теми и чињеници да су планирани пред сам крај наставне године наши ученици веома слабо познају географију средине у којој живе. Основни циљ рада је да представи методе помоћу којих може да се обради географија локалне средине тако да се повећа ниво стеченог знања о овој теми, али и да се повећа ниво заинтересованости и ангажовања самих ученика приликом обраде градива. Први начин обрађен у овом раду је друштвена игра налик игри „Не љути се човече“ која обилује питањима и задацима везаним за вредности локалне средине и игра се на табли у облику карте локалне средине (општине). Ова друштвена игра и монографија „Моја Кикинда – откријмо где живимо“ саставни су део квиза за ученике основних и средњих школа који постоји већ декаду и у њему се ученици такмиче у познавању географије и историје локалне средине. Друга метода је обрада теме кроз „Алманах завичаја“ захваљујући ком ученици обрађују ову тему током целе наставне године уместо на само неколико часова предвиђених за тему. Анализе урађених тестова о локалној средини након примене ових метода и просечних оцена на тесту након обраде наставне теме на класичан начин потврдиле су да примена ових метода обраде географије локалне средине даје позитивне резултате.

Кључне речи: географија локалне средине, обрада, игра, квиз, алманах завичаја.

УВОД

Географија би требала да се изучава по принципу од локалног ка глобалном. Нажалост, географија локалне средине се у основним школама изучава на самом крају осмог разреда и то на свега три до четири часа. Захваљујући томе ученици стекну веома мало знања о средини у којој живе и више знају о неким удаљеним пределима које нису још посетили. Како би се ово променило потребно је увести одређене иновације у наставу географије када се ради обрада локалне средине. У свом раду последњих година примењујем две нове методе обраде ове наставне теме које дају позитивне резултате. Увек сам се водио идејом да ученици морају самостално истраживати како би стекли трајније знање. Учење путем истраживања подразумева да оно шта треба да се научи није дато ученику већ он мора самостално то да открије. Важно је за ученике да науче да уче путем истраживања јер и већину проблема у животу решавамо управо на овакав начин. Учење на овај начин појачава свесну активност ученика на часу и позитивно утиче на трајност усвојеног знања. Побољшање квалитета наставе географије, као и квалитета стеченог знања, могуће је постићи стимулацијом радозналости ученика. Једна од нових метода у настави географије је коришћење монографије и друштвене игре „Моја Кикинда – откријмо где живимо“. Примена овог метода омогућава ученицима директно учествовање и такмичење, за разлику од пасивног посматрања које карактерише традиционалан метод наставе. Други нови метод је коришћење „Алманах завичаја“ који је својеврсна радна свеска коју ученици попуњавају од почетка школске године. Циљ овог рада је да се утврде учинковитост и ефикасност примене две наведене методе у настави географије приликом обраде наставне теме географије локалне средине. За потребе рада анализе су рађене током две школске године јер су анализиране две методе. Оба пута су поређени резултати по једног контролног и једног експерименталног одељења. У контролним одељењима се наставна тема предавала на традиционалан начин и током два часа док су се у експерименталним одељењима за обраду наставне теме користили монографија „Моја Кикинда – откријмо где живимо“ и „Алманах завичаја“.

¹ Основна школа „Свети Сава“, Немањина 27Б, Кикинда, miroslav.grujic@svetisava.edu.rs

ДИДАКТИЧКИ ПРИНЦИПИ И АКТИВИЗАЦИЈА УЧЕНИКА НА ЧАСОВИМА ГЕОГРАФИЈЕ

Како би настава географије била успешнија и ученици стекли више трајног знања потребно је активирати ученике и у настави примењивати више различитих дидактичких принципа као и шири спектар дидактичке апаратуре. Приликом израде овог рада од дидактичке апаратуре кориштени су књига „Моја Кикинда – откријмо где живимо“ и итоимена друштвена игра, кахут квизови и „Алманах завичаја“.

Дидактички принципи представљају опште захтеве и нормативе којим усмеравамо наставни рад у складу са дефинисаним циљевима, задацима и исходима образовно-васпитног система. Они су скуп правила, уз помоћ којих се постижу васпитно-образовни циљеви. Наставници се руководе овим правилима приликом планирања, реализације, као и вредновања наставног процеса и не постоји универзални принцип који би заменио остале. (Ромелић, 2011.)

За време часова који су предмет овог рада највише су кориштени следећи дидактички принципи: принцип очигледности, принцип научности, принцип активности, принцип свесне активности ученика и принцип интересантности и атрактивности. Употреба ових принципа у настави географија требала би да доведе до веће успешности у савладавању градива географије локалне средине у односу на традиционалан начин предавањаа говог градива. Такође, да би се усвојило више трајног знања неопходно је активирати ученике и навести их да истражују своју локалну средину. Мој циљ као географа је да од ученика створим праве младе истраживаче који ће што више истраживати уместо да само прате изложене информације.

Активизација у настави се састоји у томе што ученици током часова долазе до научних истина сопственим умним радом, а не меморисањем готових знања. Активизација ученика је могућа уколико применимо нове наставне технологије, али и са методама које већ дуго имају примену у настави. (Ивков, 2002.)

Учење путем истраживања подразумева да оно шта треба да се научи није дато ученику већ он мора самостално то да открије. Важно је да ученици науче да уче путем истраживања јер и већину проблема у животу решавамо управо на овакав начин. Учење на овај начин појачава свесну активност ученика на часу и позитивно утиче на трајност усвојеног знања.

На жалост, у школама је још увек најчешће заступљен облик рада традиционални фронтални, док се ученици активирају да самостално раде уз сугестије наставника на веома малом проценту часова.

Карактеристике традиционалне школе су следеће: план и програм ус унапред дефинисани;

циљ наставе представља усвајање програма и остваривање исхода; основна метода наставе је предавање (вербално преношење знања) уз нека помагала попут рачунара и видео бима или без њих; улога ученика јесте да слуша, да покуша да разуме и да запамти градиво.

Активна школа има следеће карактеристике: усмерена је на ученика, који се третира као целовита личност, не мора постојати целовит, унапред фиксиран, план и програм него више нека врста оријентационих планова и програма (може и комбинација да буду један обавезни део програма и један део који је флексибилан и варира зависно од конкретних услова наставе); свако учење се повезује са претходним знањем и личним животним искуством детета. (Ивић, Пешикан, Антић 2001.)

Учењем путем истраживања и открића остварујемо опште циљеве образовања, градиммо способност да ученици самостално решавају проблеме, способност за истраживања и примену наученог на нове ситуације, такође оно шта је важно развија се мотивација ученика. Метод учења путем истраживања је метод којим се ученици уводе у поступак научног истраживања на сопственом истраживачком пројекту, а то је у овом случају остварено помоћу „Алманаха завичаја“. Само извођење оваквог часа не захтева коришћење скупе опреме, већ се може обавити и са уобичајеном, доступном опремом.

ПРИМЕНА МОНОГРАФИЈЕ И ДРУШТВЕНЕ ИГРЕ „МОЈА КИКИНДА – ОТКРИЈМО ГДЕ ЖИВИМО“ ЗА ОБРАДУ НАСТАВНЕ ТЕМЕ ГЕОГРАФИЈА ЛОКАЛНЕ СРЕДИНЕ

Монографија „Моја Кикинда – откријмо где живимо“ написана је у стилу школског уџбеника и садржи најважније културно-историјске и географске чињенице о општини Кикинда. Редослед излагања у књизи је такав да су прво наведене географске карактеристике општине, затим историјски развој након чега је целина посвећена најважнијим чињеницама о сваком селу општине, а на крају су наведене и описане природне и антропогене знаменитости. Друштвена игра је осмишљена да подсећа на игру „Човече, не љути се“. Састоји се од подлоге, пиона, коцкица, картица са питањима и задацима означеним редним бројевима. Подлога по којој се игра представља мапу општине. На мапи постоје, поред редовних белих поља, поља у зеленој, љубичастој и наранџастој боји. Игра се тако што се ученици поделе у више екипа и свака екипа има свог пиона ког помера по табли за онолико поља колико покаже коцкица коју су бацили. Уколико се пион заустави на зелено поље тада ученици извуку једну картицу те боје и покушају да одговоре на питање са пољеђине картице. Уколико тачно одговоре померају пиона за једно поље напред, уколико не одговоре тачно онда померају пиона једно поље назад. Када стану на љубичасто поље иста је процедура као код зеленог поља, само што сада узимају љубичасту картицу и померају се за два поља напред у случају тачног, односно назад у случају нетачног одговора. Наранџаста поља су обележена бројевима и када се ту зауставе потребно је да ураде одређени задатак који се налазе на том броју (помери се поље напред, сви сем тебе се померају назад за једно поље, отпевај прву строфу химне па се помери напред, прескочи једно бацање и слично...). Победник игре је екипа која прва стигне до циља.

Слика 1. и 2. Монографија „Моја Кикинда – откријмо где живимо“
М. Грујић (2014.), прво издање М. Грујић (2019.), друго допуњено издање

Слика 3. Табла за играње друштвене игре „Моја Кикинда – откријмо где живимо“

Истраживање за овај метод обраде наставне тем је спроведено у два одељења осмог разреда током школске 2022/2023. године од којих је једно било контролно VIII (К) а друго експериментално VIII (Е).

Табела 1. Структура закључених оцена на крају првог полугодишта школске 2022/2023. године из наставног предмета географија

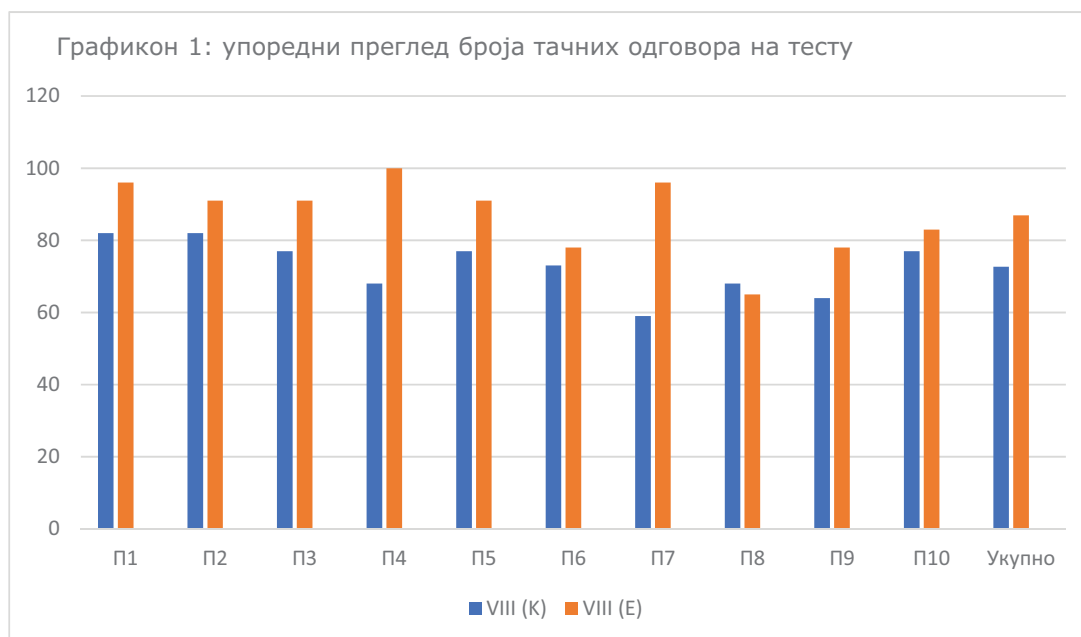
Одељење	Број ученика	Оцене из географије (полугодиште)					просек
		5	4	3	2	1	
VIII (К)	22	14	6	2	-	-	4,55
VIII (Е)	23	12	8	2	1	-	4,35

У контролном одељењу VIII (К) је наставна тема предавана на традиционалан начин уз ППТ презентације. На првом часу наставник је предавао физичко-географске карактеристике локалне средине, а на другом часу друштвено-географске карактеристике. Трећег часа било је понављање градива усменим одговарањем, док су на четвртом часу ученици радили тест знања. У експерименталном одељењу VIII (Е) ученици су подељени у четири групе и добили су више примерака монографије „Моја Кикинда – откријмо где живимо“. На првом часу су две групе презентовале физичко-географске карактеристике локалне средине. Последњих пенаест минута ученици су, подељени у четири групе, играли друштвену игру „Моја Кикинда – откријмо где живимо“, а за игру су биле издвојене само картице са питањима везаним за физичко-географске карактеристике локалне средине. На другом часу су друге две групе презентовале друштвено-географске карактеристике локалне средине. Последњих петнаест минута часа ученици су, подељени у исте четири групе, играли друштвену игру, а у игри су овог пута биле само картице са питањима из области друштвено-географских карактеристика. На трећем часу ученици су током целог часа играли друштвену игру, на две табле за играње подељени у више мањих група, овог пута су све картице са питањима биле у игри. На четвртом часу су радили тест знања исти какав су радили ученици у контролном одељењу. Тест знања ученици оба одељења су радила истог дана.

Табела 2. Упоредни преглед броја тачних одговора на тесту

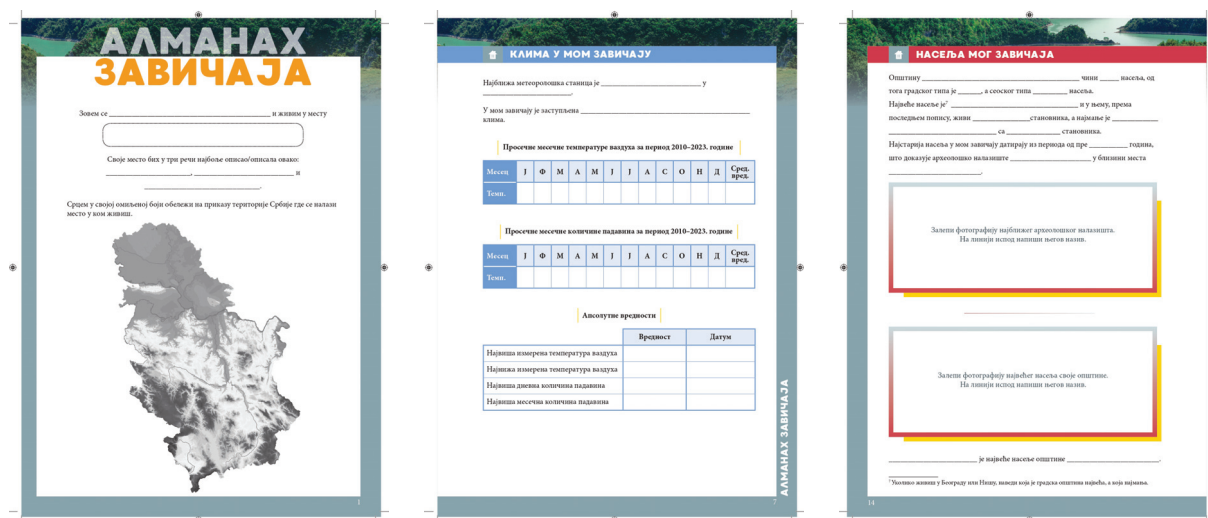
редни број задатка	број тачних одговора VIII (К)	број тачних одговора VIII (Е)	проценат тачних одговора VIII (К)	проценат тачних одговора VIII (Е)
1	18	22	82 %	96 %
2	18	21	82 %	91 %
3	17	21	77 %	91 %
4	15	23	68 %	100%
5	17	21	77 %	91 %
6	16	18	73 %	78 %
7	13	22	59 %	96 %
8	15	15	68 %	65 %
9	14	18	64 %	78 %
10	17	19	77 %	83 %
укупно	160	200	72,7 %	86,9 %

Анализом резултата уочава се да је на часу на ком је наставна тема обрађена на традиционалан начин мањи број тачних одговора на тесту и да су ученици усвојили мање знања. Највећа разлика у броју тачних одговора била је на седмом задатку који је гласио „Заокружи назив села чији се атар не граничи са Румунијом.“. Ученици који су играли друштвену игру добро су уочили и запамтили распоред села и само један ученик (4%) је нетачно урадио овај задатак, док је у контролном одељењу деветоро ученика (41%) нетачно урадило задатак. Други задатак са великом разликом у броју тачних одговора је четврти задатак који је гласио „Које село Града Кикинда се налази најјужније?“. Ученици који су играли друштвену игру запазили су распоред насеља у Града Кикинда и сви су тачно одговорили, док је у контролном одељењу 15 ученика (68%) дало тачан одговор. Укупно су ученици контролног одељења тест урадили са 72,7% успешности док је у експерименталном одељењу резултат видно биљи и одељење је тест урадило са 86,9% успешности.

ПРИМЕНА „АЛМАНАХА ЗАВИЧАЈА“ ЗА ОБРАДУ НАСТАВНЕ ТЕМЕ ГЕОГРАФИЈА ЛОКАЛНЕ СРЕДИНЕ

Алманах завичаја представља својеврсну вежбанку и додатак уџбенику који служи за континуирану обраду географије локалне средине током целе школске године. Овај алманах је конципиран тако да се у уџбенику на крају одређених наставних јединица налазе задаци везани за ту тему које ученици самостално раде, а резултате рада уносе у „Алманах завичаја“. Пред крај наставне године алманах би требало да је у потпуности попуњен. Овај алманах када је попуњен представља приказ физичко-географских и друштвено географских карактеристика локалне средине у којој ученици живе. Помоћу „Алманаха завичаја“ ученици у континуитету истражују и упознају карактеристике краја у ком живе и на тај начин стичу трајно знање. Паралелно са обрадом карактеристика Републике Србије ученици истражују исте те карактеристике, али везане за свој завичај и уносе их у алманах. Када дође време за обраду наставне јединице Географија локалне средине ученици су већ стекли довољно знања о свом крају и потребно је само да знање утврде. Један од начина за то је да се ученици поделе у групе, затим упореде добијене резултате и након тога свака група на часовима презентује по један део градива. На овај начин ученици су директно укључени у процес истраживања и активирани су током целе наставне године уместо да само за кратко време саслушају излагање наставника. Задатак наставника у оваквом начину обраде градива је да усмерава ученике где и како могу доћи до одређених података неопходних за попуњавање алманаха.

Слика 4. Пример страница „Алманаха завичаја“ (М. Грујић, Вулкан знање, 2021.)

Истраживање за овај метод обраде наставне теме је спроведено у два одељења осмог разреда током школске 2022/2023. и 2023/2024. године од којих је једно било контролно VIII (K), а друго експериментално VIII (E). За резултат контролног одељења узети су исти подаци добијени током школске 2022/2023. године као и за претходни део рада, а за експериментално одељење узето је одељење осмог разреда у школској 2023/2024. години.

Табела 3. Структура закључених оцена на крају првог полугодишта из наставног предмета географија

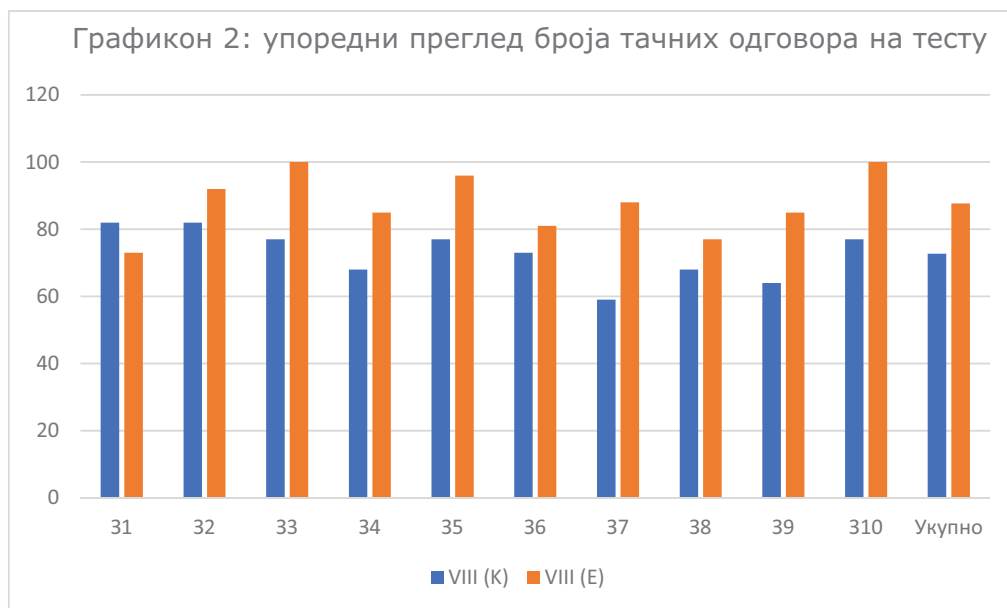
Одељење	Број ученика	Оцене из географије (полугодиште)					
		5	4	3	2	1	просек
VIII (K)	22	14	6	2	-	-	4,55
VIII (E)	26	10	9	6	1	-	4,08

У контролном одељењу VIII (K) је наставна тема предавана на традиционалан начин уз ППТ презентације. На првом часу наставник је предавао физичко-географске карактеристике локалне средине, а на другом часу друштвено-географске карактеристике. Трећег часа било је понављање градива усменим одговарањем, док су на четвртом часу ученици радили тест знања. У експерименталном одељењу VIII (E) ученици су подељени у четири групе и добили су теме које треба да презентују на наредним часовима. На првом часу су две групе презентовале своје радове, прва је презентовала и описала географски положај, а друга физичко-географске карактеристике локалне средине. Последњих пенаест минута ученици су понављали обрађено градиво тако што су ученици који су презентовали радове постављали питања осталим ученицима. На другом часу су друге две групе презентовале друштвено-географске карактеристике локалне средине. Последњих пенаест минута ученици су понављали обрађено градиво тако што су ученици који су презентовали радове постављали питања осталим ученицима. На трећем часу ученици су током целог часа понављали градиво везано географију локалне средине помоћу Кахут квиза. На четвртом часу су радили тест знања исти какав су радили ученици у контролном одељењу.

Табела 4. Упоредни преглед броја тачних одговора на тесту

редни број задатка	број тачних одговора VIII (K)	број тачних одговора VIII (E)	проценат тачних одговора VIII (K)	проценат тачних одговора VIII (E)
1	18	19	82 %	73 %
2	18	24	82 %	92 %
3	17	26	77 %	100 %
4	15	22	68 %	85 %
5	17	25	77 %	96 %
6	16	21	73 %	81 %
7	13	23	59 %	88 %
8	15	20	68 %	77 %
9	14	22	64 %	85 %
10	17	26	77 %	100 %
укупно	160	228	72,7 %	87,7 %

Анализом резултата уочава се да је на часу на ком је наставна тема обрађена на традиционалан начин мањи број тачних одговора на тесту и да су ученици усвојили мање знања. Највећа разлика у броју тачних одговора била је на петом задатку који гласи „Које две реке протичу испод моста „Девет грла“?“. Ученици који су током године попуњавали алманах су, анализирајући физичко-географске карактеристике локалне средине, истражили ову интересантну чињеницу и сви су тачно урадили задатак. У контролном одељењу тачан одговор дако петнаесторо ученика, односно 68% из одељења. Потпуно идентична ситуација је и са последњим, десетим, задатком који гласи „Које село Града Кикинда има најмањи број становника?“. Ученици који су попуњавали алманах су самостално истраживали, на сајту Републичког завода за статистику, податке са последњег пописа становништва у Србији и анализирали добијене податке шта је допринело томе да сви дају тачан одговор, док је у контролном одељењу тачан одговор дало свега 68% ученика, односно њих петнаесторо. Укупно су ученици контролног одељења тест урадили са 72,7% успешности док је у експерименталном одељењу резултат видно бољи и одељење је тест урадило са 87,7% успешности, шта представља већи проценат и у односу на ученике експерименталног одељења када су ученицили играли друштвену игру приликом савладавања градива.

ЗАКЉУЧАК

Експериментални часови одржани за потребу овог рада само су два од бројних могућих начина активизације ученика на часовима обраде градива географије локалне средине за који је предвиђен мали број часова. Групни рад приликом обраде градива уз монографију и самостално истраживање ученика приликом обраде градива уз употребу „Алманах завичаја“ показују већи број предности и омогућили су виши степен усвојеног знања. Самостално истраживање локалне средине, користећи монографију или да би попунили алманах, доприноси да се ученици активније укључе у сам процес стицања знања. Већој активизацији ученика такође доприносе припреме за излагање градива и само излагање у току часа. Обрада градива уз коришћење „Алманах завичаја“ омогућује ученицима да постепено и континуирано стичу знања о географији локалне средине. На тај начин имају довољно времена да пронађу литературу, неопходне податке, обраде податке, направе потребне фотографије и пронађу адекватне карте и обележја на интернету. Такмичарски дух код ученика који су на часовима користили друштвену игру „Моја Кикинда – откријмо где живимо“ повећао је жељу за усвајањем знања како би у самој игри постигли бољи резултат.

Веома позитиван исход на оба експериментална часа био је тај што су сви ученици били заинтересовани за начин рада на који је обрађена наставна тема географија локалне средине, шта је поготово примећено код ученика који имају слабије оцене и који се тешко у традиционалној настави интересују за наставу и којима на таквим часовима пажња брзо попусти.

ЛИТЕРАТУРА

- Ромелић Ј., Ивановић Љ. (2011.): Дидактички принципи у настави географије, Природно-математички факултет, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
- Ивков А. (2002.): Активне методе у настави географије, пут ка квалитетнијем образовању, Зборник радова Департмана за географију, туризам и хотелијерство 32/2002, Нови Сад
- Ивић И., Пешикан А., Антић С. (2001.): Активно учење, Институт за психологију, Београд

ПРИЛОГ

Тест који су радили ученици контролног и експерименталних одељења.

1. Заокружи слово испред тачног одговора.
Које године је Кикинда први пут добила статус града? А) 1774. Б) 1891. В) 1893.
2. Који тип климе је заступљен у Кикинди? _____.
3. Заокружи одређене подебљане речи да тврдња буде тачна.
Најкишовитији месец у Кикинди је ЈУН / ОКТОБАР, а најтоплији АВГУСТ / ЈУЛ.
4. Које село Града Кикинда се налази најјужније? _____.
5. Које две реке протичу испод моста „Девет грла“? _____ и _____.
6. Заокружи слово испред тачног одговора.
Које године је започела изградња и насељавање савремене Кикинде?
А) 1751. Б) 1876. В) 1774.
7. Заокружи назив села чији се атар не граничи са Румунијом.
Нови Козарци, Наково, Иђош, Мокрин.
8. Које село Града Кикинда има најмањи бој становника? _____.
9. Која два народа су најбројније националне мањине у Кикинди? _____ и _____.
10. Које село Града Кикинда има најмањи број становника? _____.

PROCESSING THE TEACHING TOPIC "GEOGRAPHY OF THE LOCAL ENVIRONMENT" THROUGH A BOARD GAME AND THE HOMELAND ALMANAC

Miroslav Grujić²

Abstract: Students encounter the concept of the local environment already in the first cycle of primary education through the subjects "The World Around Us" and "Nature and Society". In the second cycle of basic education, they study geography from the 5th to the 8th grade, but there is not enough time devoted to the geography of the local environment. This very important topic is covered by only two or three lessons towards the end of the 8th grade. Due to the small number of lessons dedicated to this topic and the fact that they are planned towards the very end of the school year, our students don't know enough about the geography of the environment where they live. The main goal of this work is to present the methods by which the geography of the local environment can be processed to increase the level of acquired knowledge on this topic and also to increase the level of interest and engagement of the students themselves when processing the material. The first method discussed in this paper is a social game similar to "Ludo game", which is full of questions and tasks related to the values of the local environment and is played on a board in the form of a map of the local environment (municipality). This social game and monograph "My Kikinda - let's find out where we live" are an integral part of a quiz for primary and secondary school students that has existed for a decade and in which students compete in knowing the geography and history of the local environment. Another method is the treatment of the topic through the "Homeland Almanac", thanks to which students deal with this topic throughout the school year instead of only in a few lessons scheduled for the topic. Analyses of tests done on the local environment during the semester of the eighth grade and the average final grades at the end of the school year confirmed that the application of these methods of processing the geography of the local environment gives positive results.

Keywords: geography of the local environment, processing, game, quiz, homeland almanac.

² Elementary school "Sveti Sava", Nemanjina 27B, Kikinda, miroslav.grujic@svetisava.edu.rs